

ดึกทงงานวิจัยท้องถิ่น
ก้าวไกลสู่สากล

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 11

(The 11th National Academic Research Conference)

ดึกทงงานวิจัยท้องถิ่น ก้าวไกลสู่สากล

โดยความร่วมมือระหว่าง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
กับเครือข่ายมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ และภาคีเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

6 - 7 สิงหาคม 2562

ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ดำเนินการจัดโดย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ 2562

ศาสตราจารย์ ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์	นักวิชาการอาวุโส มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด
รองศาสตราจารย์ ดร.กรองทิพย์ นาควิเชตร	วิทยาลัยนครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ ดร.จิตติ กิตติเลิศไพศาล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
รองศาสตราจารย์ ดร.จุฬามาศ จันทร์ศรีสุคต	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.จำเริญรัตน์ จิตต์จิรจรรย์	มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
รองศาสตราจารย์ ดร.ชัคตตรัย รัชเสวีศักดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ ดร.ชนินทร์ วัะสินนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
รองศาสตราจารย์ ดร.จรีพร จันทรพานิชย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
รองศาสตราจารย์ ดร.รสริน พิมลบรรยงค์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยากร หวังมหาพร	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยนัญญา โชติวินิช	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.ปาจริย์ ผลประเสริฐ	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
รองศาสตราจารย์ ดร.พนิตสุภา ธรรมประมวล	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
รองศาสตราจารย์ ดร.พนอเนือง สุทัศน์ ณ อยุธยา	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ อินตะขัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.สารภี วรรณตรง	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.สุชานันท์ โพธิ์ชาธาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรีย์มาศ สุขกลี	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิมล ตั้งประเสริฐ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ตั้งสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
รองศาสตราจารย์ ดร.สำราญ กำจัดภัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
รองศาสตราจารย์ ดร.อาลัย จันทรพานิชย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
รองศาสตราจารย์ ดร.เอกรัตน์ เอกศาสตร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ กรองทิพย์ ชัยชาญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ เนตรชนก คงทน	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ ไทยโรจน์ พวงมณี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
รองศาสตราจารย์ พรณีย์ ตะกุดทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ วรรัตน์ เขียวโพธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
รองศาสตราจารย์ วรณี เขาวินสุขุม	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์
รองศาสตราจารย์ สุเมธ แก่นมณี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกพร ฉิมพลี	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลวรรณ วรรณนัง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุยธยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กานต์ เนตรกลาง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไกรฤกษ์ ศีลาคม	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิงดาว จินดาเทวิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลกันยา ศรีสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัฒมิษา ตันตีสันติสม	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จาริณี ม้าแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตศิริณ ก้อนคง	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรกรฤช เจียววิริยบุญญา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด มั่นสัมฤทธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โชติมา ไชยวงศ์เกียรติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐธิดา หน่อทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นลินทิพย์ พิมพ์ก่ลัด	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นวลรวี กระจ่างทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภดล แสงแข	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นัฐยา บุญกองแสน	มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรันดร์ คงฤทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษยา วงษ์ชวลิตกุล	มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุรินทร์ เปล่งดีสกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประมุข ศรีชัยวงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประหยัด ภูมิโคกรักษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญา มูลสิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงษ์ศักดิ์ รวมชมรัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีรพัฒน์ ยางกลาง	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลาณูช คงคา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พยุภร นนทวิศรุต	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาลินี ไพบูลย์นุกุลกิจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชนีวรรณ บุญอนันท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลาวัลย์ ศิริศรีมังกร	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา เพิ่มพูล	มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุนันท์ ประเสริฐสังข์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริสุภา เอมหยวง	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร เลิศยิ่งยศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมใจ บุญหมื่นไวย	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สามารถ อัยกร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิรินาถ จงกลกลาง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพงษ์ จรัสโรจนกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจิตต์ถยา มฤครัฐอินแปลง	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาสินี โพธิ์ชาธาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนันท์ สีพาย	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร พงศ์ภิญโญโอบภาส	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุขสันติ แฉงวัน	วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรรัตน์ จินพงษ์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณา เตชะธีระปรีดา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำเริง ไกยวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หฤศม์สถักษณ์ วิริยะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรถพล ศิริเวชพันธ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุจักร ชินสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา หล่อตระกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุษายา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กรกนก รูปประสม	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชยพล ธงภักดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ตูลา คมกฤต มโนรัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทวี วัชรเกียรติศักดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นรินทร์ภัส สุชีสนธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุษกร จันทเทวณูมาส	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญไท เจริญผล	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุษายา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิชญาวี ทองกลาง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิทักษ์ชัย เดชอุดม	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รัตนา รุจิรกุล	นักวิชาการอิสระ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เรขา อินทรกำแหง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิภาวี พูลทวี	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศิริพร หงส์พันธุ์	นักวิชาการอิสระ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศุภางค์ นันทา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุภาวดี มณีเนตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรสิริ วัฒนธรรม	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เอกราช หนูแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อัจฉราพรรณ ตั้งจตุรโสภณ	มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
ดร.กัญจนาเชต ไกรवास	มหาวิทยาลัยบูรพา
ดร.จิรพัฒน์ โทพล	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ดร.เชาวลิต สิมสวย	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ดร.พวงพรภัสสร วิริยะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ดร.ไพโรจน์ ทองคำสุก	สำนักงานราชบัณฑิตยสภา
ดร.ยุทธกร ฤทธิไธสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ดร.ลลิตา ธงภักดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ดร.สมเกียรติ ทานอก

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ดร.อรอุมา ปราชญ์ปรีชา

มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

ดร.อุษณี มงคลพิทักษ์สุข

มหาวิทยาลัยเกริก

ดร.อัญรัตน์ วิเชียร

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

สารบัญ

	หน้า
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ	i
สารอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช	v
สารจากประธานเครือข่ายการจัดประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 11	vii
สารคณบดีคณะวิทยาการจัดการ	ix
สารคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	xi
สารบัญ	xiii
ผลงานวิจัยภาคบรรยาย	1
<i>กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์/วิทยาการจัดการ</i>	3
กระบวนการสร้างนักวิจัยชุมชนให้รู้จักการประยุกต์ใช้ผลงานวิจัยเพื่อพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านยาง จังหวัดสุรินทร์ : สุมณฑา จีระมะกร	3
กลยุทธ์การใช้เนื้อหาในการสื่อสารการตลาดผ่าน Facebook Fanpage : สวนผัก ไอล์กะจู้ เพื่อสร้างการรับรู้และแรงจูงใจ ในการตัดสินใจบริโภคสินค้าปลอดสารพิษ : แพรวไพลิน ชันธวัชราพันธ์ชัย และมนทิรา ธาดาอำนวยชัย	11
กลยุทธ์การสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มของผ้าไหมทอแบบโบราณผ่านการร่วมสร้างของนักท่องเที่ยว : ชัยธวัช ศิริบรรพพิทักษ์	20
กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดดิจิทัลกับการใช้แอปพลิเคชันของเกษตรกรกรณีศึกษา : แอปพลิเคชันคูโบต้า สมาร์ท : อนุตรา เจริญจิตร และธรรณธร ปัญญาโสภณ	30
กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปนมตรา มทส. : สุทธภา รติรัชชานนท์, พิพัฒน์ เหลืองลาวัญญ์ และธีระยุทธ เกิดไทย	38
กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดผ่านเฟซบุ๊กแฟนเพจ JBofficial.th ของรองเท้าย Jelly Beans : วรมน เนาวรัตน์โสภณ และธรรณธร ปัญญาโสภณ	47
กลยุทธ์การสื่อสารข้อมูลสุขภาพในสื่อเฟซบุ๊กของโรงพยาบาลศิริรินทร์ (กรุงเทพฯ) : ชณันภัสร์ชาติภัทรชัยพัฒน์ และปฐมมา สตะเวทิน	53
กลยุทธ์การสื่อสารบนโซเชียลมีเดียของมินโปรดักชั่น : สมหญิง สร้อยกระโทก และปฐมมา สตะเวทิน	62
กลยุทธ์การสื่อสารผ่านรูปแบบการใช้บุคคลที่มีชื่อเสียง (Presenter) และ การรับรู้ภาพลักษณ์ของผู้บริโภค กรณีศึกษา รถยนต์ ตราสินค้าโตโยต้า รุ่นวียอส : วิชญ วิชิตพันธ์ และปฐมมา สตะเวทิน	71
การถ่ายทอดทางสังคมในองค์กรกับพฤติกรรมความเป็นสมาชิกที่ดีของพนักงานในเทศบาลตำบลเสาชิงหิน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี : ฌณภัช ปิยนราวิชญ์ และอุษณี มงคลพิทักษ์สุข	79
การบริหารสินทรัพย์กับประสิทธิภาพในการดำเนินงาน : บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในกลุ่ม SET 50 : ณัฐวรรณ มาเพิ่มผล	89
การประเมินผลการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 : สกล สติตพงษ์ และศิริรัตน์ ชุณหาคาลัย	99
การประเมินผลนโยบายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2558-2562 : เปรมณัช โภชนสมบูรณ์	107
การประเมินหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการเรียนรู้ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา : วิชรภัทร เตชะวัฒน์ศิริดำรง และสวัสดี เพชรบูรณ์	116
การประเมินหลักสูตรบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ปีการศึกษา 2561 : สุนันทา ปาสาเลา, พิทยา ผ่อนกลาง และเบญจวรรณ รักษ์สุธี	123
การประยุกต์ใช้คิวอาร์โค้ด ตรวจสอบครุภัณฑ์คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ : สุนทรารณณ์ เนินแก้ว และแดงน้อย ปุสาเดช	129

บทบาทในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลระแงง อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์ : ระเบียบ วุฒิปิยพงศ์, ธีรวัตร ภูระธีรานรัชต์, นวรัตน์ นิธิชัยนันต์, ทศนีย์ พานเพชร และณัฐชวัลย์ นิมนวล	137
การเปรียบเทียบวิธีคำนวณส่วนต่างดอกเบี้ยและความสามารถการทำกำไรของธนาคารพาณิชย์ : วิกิรานต์ เผือกมงคล	148
การพัฒนาระบบฝึกประสบการณ์วิชาชีพ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา : ศุภฤกษ์ คำแปล	164
การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา : วัชรภัทร เตชะวัฒนศิริดำรง และแสน สมนึก	174
การพัฒนาเอกลักษณ์อาหารท้องถิ่นเพชรบุรีด้วยการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างศักยภาพทางการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบุรี : อารี น้อยสำราญ และธนวันต์ สิทธิไทย	183
การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ตำบลลำโรงปราสาท อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ : เพ็ญณมล จระระ, ธีรวัตร ภูระธีรานรัชต์ และภาณุชมาส หงษ์จันทร์	191
การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในพัฒนาท้องถิ่นตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร : สุวิน ศรีเมือง และนพดล ต้นเรือง	202
การยอมรับด้วยสีธรรมชาติจากข้าวเหนียวดำ : ศิริกุล อัมพะวะสิริ, รัชวรรณ จันทเขต และพิเดช กมุดิธา	208
การรับรู้สารสนเทศด้านการเมืองของประชาชนในตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร : วิจิต สุขสราน และสุวิน ศรีเมือง	218
การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นทักษะภาษาอังกฤษสำหรับพนักงานส่วนหน้าโรงแรม จังหวัดสงขลา : เสาวณี ทับเพชร และอรรรณพ บุญจันทร์	223
การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนานักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา : ปภาดา น้อยไพล, กิตติ ชุณหศรีวงศ์ และอิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล	234
การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของโมเดลส่วนผสมการตลาดบริการจากการเลือกบริโภคอาหารข้างทาง ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ประเทศไทย : ศักรินทร์ นนทพจน์	245
การศึกษาการเตรียมความพร้อมก่อนการเกษียณอายุการทำงานสำนักงานเทศบาลนครศาลากลางจังหวัด: กรณีศึกษา จังหวัดพิษณุโลก : ณิชกร วุฒิระพันธ์	255
การศึกษาความเป็นไปได้ในการรับและการส่งหนังสือราชการด้วยลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ในหน่วยงานมหาวิทยาลัย ราชภัฏสุรินทร์ : ธรรมพร เลื่อนทอง, แดงน้อย ปุสาเดช และกมลพร ชุมทอง	266
การศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการจัดการฝึกอบรมและการบริหารจัดการหลักสูตร SMEs Spring Up สำหรับผู้ประกอบการ SMEs ของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร : อัฐศิลป์ โกมลวิสุทธิ์ และสุวรรณ เตชะธีระปรีดา	276
การศึกษาปัจจัยการสื่อสารการตลาดบูรณาการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อ Cleansing Water Product ของผู้หญิง Gen Y ในกรุงเทพมหานคร : สันฐิตา พิมพ์หิรัญ และปฐมมา สตะเวทิน	290
การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับความผูกพัน: กรณีศึกษา บริษัท XYZ จำกัด : ธิติ โกวิทยา และเลิศชัย สุธรรมานนท์	300
การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารงานงบประมาณในโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดนครราชสีมา : สุรารักษ์ ยวงทอง และสุวิมล ตั้งประเสริฐ	310
การศึกษารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนของตำบลบ้านยาง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ : ธนกร เพชรสินจร และอุดมพงษ์ เกศศรีพงษ์ศา	319
การศึกษารูปแบบการจัดการโซ่อุปทานการท่องเที่ยวชายแดนไทย-ลาว ในเขตอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี : สิริภพ วงศ์ภักดิ์ และฉัตรชัย ราคา	328
การศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการขยะสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่มีระบบการจัดการขยะ : กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะตาล อำเภอหาดวนกรลักษ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร : รณชัย หมื่นวงศ์	337

	หน้า
การศึกษารูปแบบพฤติกรรมที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้ Mobile Banking : ณิชภัทร จรรย์จรัสสิน	347
การศึกษาสภาพการณ์ลักษณะพื้นที่การดำเนินธุรกิจสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจชุมชน เพื่อออกแบบและพัฒนาฐานข้อมูล วิสาหกิจชุมชนที่อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา : แสงเพ็ชร พระฉาย, กฤติกา เมื่อนงูเหลื่อม, เฉลิมชัย รัตนสุพร, ศรายุทธ เนียนกระโทก และเบญจภักดิ์ จงหมื่นไวย	355
การส่งเสริมความสามารถในการฟัง-พูดภาษาอังกฤษ ด้วยชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านขุนห้วยนกแล จังหวัดตาก : ศศิภัฏญา บัญญา และสามารณ ยืนยงพานิช	366
การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขยะและแนวทางส่งเสริมการจัดการขยะชุมชนหมู่บ้านชมเดือน 2 แขวงหนองค่างพลู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร : สุวิน ศรีเมือง	373
การสื่อสารทางการเมืองของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ : ศึกษาในห้วงเวลา พ.ศ.2500-2506 : ภาควงศ์ ศิริโรจนวงศ์ และนันทนา นันทวโรภาส	381
ความคิดเห็นของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดระยองต่อการเปิดให้บริการสนามบินอู่ตะเภา : ปาไลดา เกาะลอย และจุฑาทิพ คล้ายทับทิม	390
ความต้องการจำเป็นด้านเนื้อหาของลูกค้าชาวไทยและชาวต่างชาติที่มีต่อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมทอมือ : พุทธชาติ ลิ้มศิริเรืองโร, พัลลภา เลิศเจริญวนิช, ดร.สุวิณ วงศ์ประเมษฐ์ และจิรายุช ประเสริฐศรี	400
ความร่วมมือเพื่อสร้างสมรรถนะของช่างทอผ้ารุ่นใหม่ในจังหวัดสุรินทร์ : สัจจาลักษณ์ ตุ๊กพิมาย, สันทนา กุลรัตน์, สารภี วรรณตรง และนิศานาถ แก้ววินัด	409
ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของกิจการต่อระดับการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ ในรายงานผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ : จิตติมา วิเชียรรักษ์, อรอนงค์ สัตยรักษ์, มัทนาชัย สุทธิพันธุ์ และปัญญา สัมฤทธิ์ประดิษฐ์	418
ความสำคัญของหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อในธุรกิจรถจักรยานยนต์ กรณีศึกษาเฉพาะรถจักรยานยนต์ 125 -150 ซีซี เฉพาะการอนุมัติสินเชื่อของ บริษัท ออยุธยา แคปปิตอล ออโต้ ลีส จำกัด(มหาชน) กรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และภาคกลาง : วัชรพงษ์ ตันทรัพย์ชัย, นิเวศน์ ธรรมะ, วันเพ็ญ อนิวรรณพงศ์ และวิไลพรรณ ตาวิชกุล	427
คุณภาพชีวิตการทำงานกับประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากร สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน : ธนิณี วุฒิปภาพ และศาศวัต เฟ่งแพ	434
คุณสมบัติของ Influencer ความงาม ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในด้านการให้ความสนใจต่อคอนเทนต์ของคนกลุ่ม Millennials ต่อผลิตภัณฑ์ความงามประเภทครีมบำรุงผิวหน้า และเครื่องสำอาง : ญัฐนิช เจียมศิริกาญจน์ และชุตินา เกศดาญรัตน์	444
แนวทางการพัฒนากองทุนหมู่บ้าน บ้านนาสาม ตำบลนาบัว อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ : นวรัตน์ นิธิชัยอนันต์, ธีรวัตร ภูระธีรานรัชต์ และพงเดช แก้วลอย	451
แนวทางการพัฒนาเครือข่ายเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้า และเครื่องแต่งกายจังหวัดบุรีรัมย์ : อัจฉรา หลาวทอง และสนธิ พาราษฎร์	458
แนวทางการพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชน ตำบลห้วยใต้ อำเภอชุนันท์ จังหวัดศรีสะเกษ : นภาพรณ พัฒนฉัตรชัย, ธีรวัตร ภูระธีรานรัชต์ และมาลินี ปรางนวน	468
แนวทางการยกระดับวิถีชีวิตชาวนาไทยด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์กรณีพื้นที่ปราจีนบุรี : รัญจวน ประวัติเมือง และปรมัตต์ปัญปรัชญ์ ต้องประสงค์	476
แนวทางการสร้างระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมสวยจิก เพื่อส่งเสริมรายได้ของชุมชนสวยจิก ต.สวยจิก อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ : ปิติวรรณ ฝ่ายโคกสูง, อนงค์ ทองเรือง และวณิชชา แผลงรักษา	486
แนวทางการสื่อสารและขั้นตอนการทำงานของฝ่ายสร้างสรรค์โฆษณาทางสื่อดิจิทัล กรณีศึกษาบริษัท Hakuhodo (Bangkok) จำกัด : พิริยะ ชูแก้วงาม และภัทรภร สังขปรีชา	496

แนวทางการยกระดับวิถีชีวิตชาวนาไทยด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์กรณีพื้นที่ปราจีนบุรี

Creative Economy Guideline for the Thai Farmer Lifestyle : Case Study Prachin Buri Province

รัญจวน ประวัตเมือง¹ และปรมัตต์ปัญญาปรัชญ์ ต้องประสงค์²

Runjuan Prawatmuang¹ and Phorramatpanyaprat Tongprasong²

¹รองศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการโลจิสติกส์และซัพพลายเชน คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ สาขาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิถีชีวิต ความต้องการและปัญหาของชาวนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาแบบผสมผสาน (Mixed Method) โดยเก็บข้อมูลจากเกษตรกรผู้ทำนาจำนวน 400 คน และผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 30 คน ในจังหวัดปราจีนบุรี ผลการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่เกษตรกรผู้ทำนามีวิถีชีวิตการทำนาบวกอาชีพเสริม โดยรูปแบบการทำนาที่ต้องอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งมีประสบการณ์มากกว่า 20 ปี อีกทั้งมีภูมิปัญญาดั้งเดิม และความภาคภูมิใจต่ออาชีพ อย่างไรก็ตาม ปัญหาการยกระดับด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่พบคือขาดการค้นหาคำตอบที่เป็นตัวตนและภูมิปัญญาที่สะท้อนอัตลักษณ์ การวางแผนการมีส่วนร่วมในชุมชน และวิธีการหารายได้เข้าชุมชน

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาคือการค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชน และกำหนดการดำเนินงานให้ทุกคนมีส่วนร่วม อีกทั้งมีการจัดการโดยคณะกรรมการ และจัดงบประมาณด้วยความโปร่งใสอย่างต่อเนื่องตามผังความคิด เพื่อการดำรงชีวิตของเกษตรกรผู้ทำนาสู่ความยั่งยืน

คำสำคัญ: การยกระดับ ,วิถีชีวิตชาวนา, เศรษฐกิจสร้างสรรค์

Abstract

This paper studies a way of farmers' life, needs, and problems encountered by rice farmers for enhancing the quality of life by applying a creative economy concept. The data was from depth interview and questionnaire in both rice farmers 400 people and related persons 30 people in Prachin buri province, Thailand. The mixed methods research is applied to the analysis of the data. The evidence shows the majority of farmers had a lifestyle of rice farming with additional occupations. The pattern of farming is an in-season rice field by using rainwater and most farmers have an experience more than two decades in the field with traditional wisdom and pride in their profession. However, the obstacles are lack of exploring identity and wisdom which reflect the identity, planning, participation, and earning money to the community.

Therefore, the development approaches are to examine the identity of the community and to manage the community for everyone to participate in it. In addition, the others are setting up a board and budgeting with transparency continuously following the schedule for improving the livelihood of farmers to sustainability in Thailand.

Keyword: Enhance, Farmers Lifestyle, Creative Economy

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ หลากหลายสายพันธุ์มีทั้งข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ประชากรกว่าครึ่งหนึ่งของโลกบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก โดยเฉพาะประเทศไทยประชาชนบริโภคข้าวร้อยละ 80 (กู้เกียรติ สร้อยทอง, 2552) ถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของไทย โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิ กลิ่นมีลักษณะเฉพาะหาสิ่งใดมาเทียบได้ยาก แต่ละภูมิภาคจะมีข้าวพันธุ์ต่างๆที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองอย่างเช่น ข้าวสังข์หยดเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดพัทลุง ภาคใต้ ข้าวเสาไห้เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสระบุรี ภาคกลาง เป็นต้น ข้าวมีบทบาทในการสร้างรายได้และเศรษฐกิจให้กับประเทศ ตลอดจนความเป็นอยู่ของคนไทยโดยรวม หากพิจารณาจากมูลค่าการส่งออกจะแสดงได้ดังข้อมูลในตารางที่ 1 เป็นพืชที่มี

การเพาะปลูกทั่วไปในทุกภูมิภาคของประเทศ ถ้าพิจารณาจำนวนเกษตรกรทั้งหมด 5.6 ล้านครัวเรือนเป็นครอบครัวชาวนา 3.7 ล้านครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 66 ของเกษตรกรทั่วประเทศ ให้ผลผลิตปีละประมาณ 28-30 ล้านตัน (กัญเกียรติ สร้อยทอง, 2552) พื้นที่เพาะปลูกที่มีจำนวนมากสุดคือภาคกลางอัน ได้แก่ จังหวัดสิงห์บุรี อุทัย ชัยนาท สุพรรณบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี ฯลฯ เพราะพื้นที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มสามารถกักเก็บน้ำเหมาะสมในการเพาะปลูกข้าวได้ดี ส่วนภาคอื่นๆจะเป็นตะวันออกเฉียงเหนือ อีสาน ตะวันออก และได้ ก็มีการกระจายเพาะปลูกข้าวโดยทั่วไปซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การปลูกข้าวหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า**การทำนา** ถือเป็นอาชีพหลักของเกษตรกรไทย โดยในปัจจุบันเกษตรกรทำนาหรือที่เรียกว่า**ชาวนา**มีจำนวนถึงร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมดในประเทศ (กรมการข้าว, 2557) ชาวนามักได้รับการกล่าวขานและเปรียบเปรยเหมือนเป็น**กระดูกสันหลังของชาติ** และอาชีพเกษตรกรรมยังมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจประเทศไทย เพราะเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญและสร้างรายได้หลักให้แก่ประเทศ (ข่าวสดออนไลน์, 2557)

ตารางที่ 1 มูลค่าการส่งออก สินค้าเกษตรปี 2560-2561

ชนิดสินค้าส่งออก	ปี 2560		ปี 2561	
	อันดับ	มูลค่า(ล้านบาท)	อันดับ	มูลค่า(ล้านบาท)
ข้าว	2	175,160.78	1	181,919.58
ยางพารา	1	204,556.41	2	147,346.44
ผลไม้สด แช่เย็น แช่แข็งและแห้ง	4	76,700.49	4	85,178.47
ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง	3	95,544.86	3	99,798.33
ไก่แปรรูป	5	76,115.12	5	78,026.09

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร. แหล่งที่มา : http://www.ops3.moc.go.th/export/recode_export_rank/report.asp. [มิถุนายน, 2562]

ด้วยเหตุที่เศรษฐกิจไทยอาศัยเกษตรกรผู้ทำนา วิถีชีวิตที่เกี่ยวกับอาชีพและการดำรงอยู่จึงมีส่วนต่อเศรษฐกิจของชุมชนและท้องถิ่นโดยรวม วิถีการทำนามีกระบวนการและขั้นตอนการดำเนินงานมาแต่โบราณกาล เริ่มตั้งแต่การเตรียมการเรื่องพันธุ์ข้าว จนกระทั่งได้ผลผลิตออกสู่ตลาด ส่วนใหญ่อาศัยแรงคนและแรงสัตว์เป็นหลัก ในทุกขั้นตอนการทำงานจะประกอบด้วยภูมิปัญญา วิถีชีวิตที่หลากหลาย เพื่อการดำรงอยู่ เช่น พิธีการเรียกขวัญข้าว การลงแขก การทำหุ่นโลกา การตีข้าวว่าน วิถีแห่งการพึ่งพาตนเอง และภูมิปัญญาทางด้านความเชื่อ เป็นต้น (สมาคมส่งออกข้าวไทย, 2557) นอกจากนั้น การทำนาแบบดั้งเดิมมีวิถีชีวิตที่มีคุณค่าและมีความเอื้ออาทรทั้งคนและสัตว์ ไม่มีการดูถูกเหยียดหยามซึ่งกันและกัน สามารถพบเห็นได้จากการทำงานของชาวนาในอดีต (อาศิรา พนาราม, 2557 ออนไลน์เข้าถึง 29 กันยายน 2557) ทุกคนมีความเป็นอยู่ที่ดี มีความผูกพันในครอบครัว ชุมชนและสังคม (กรมการข้าว, 2557) แต่ในปัจจุบันสภาพสังคมและเทคโนโลยีได้มีการพัฒนาไปมาก แทรกซึมทั้งระบบ ทำให้การทำนาและวิถีชีวิตคนเปลี่ยนตามไปด้วย ชาวนาได้ละทิ้งภูมิปัญญาจากที่เคยใช้ชีวิตเพราะต้องการผลผลิตที่สูง ทนทานต่อโรค ไม่เหน็ดเหนื่อย มีนายทุนเป็นผู้หนุนหลัง กว้านซื้อที่ดินจำนวนมากในรูปบริษัทและให้คนในชุมชนหรือผู้สนใจรับจ้างทำ ฯลฯ มีการใช้เทคโนโลยีใหม่ และปุ๋ยเคมีโดยลืมมองถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในระยะยาวเช่น การสูญเสียความหลากหลายของพืชพรรณในท้องถิ่น ที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เรียกว่า GMOs (Genetically Modified Organism) ซึ่งในระยะยาวเกษตรกรต้องใช้พันธุ์พืชเหล่านี้รวมทั้งปุ๋ยและอื่นๆที่วิจัยควบคู่กับGMOs ทำให้เกิดการผูกขาด และจะส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ (ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบ และความคิดสร้างสรรค์: TCDC, ออนไลน์, 2557)

นอกจากนั้น การวิจัยของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้เกี่ยวกับแนวโน้มของอาชีพเกษตรกรในอนาคตโดยสอบถามเยาวชนไทยพบว่าช่วยอาชีพเกษตรกรด้วยการสนับสนุนและบริโภคสินค้าทางการเกษตร ร้อยละ 61.5 แต่จะสืบทอดอาชีพทางการเกษตร เพียงร้อยละ 21.9 และบอกว่าจะยกย่อง เชิดชู ผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรร้อยละ 16.6 ด้วยเหตุนี้อาชีพเกษตรกรรมที่ยังคงเป็นอาชีพหลักผลิตอาหารเลี้ยงคนไทยและสร้างรายได้ให้ประเทศอนาคตอาจต้องมีการนำเข้า (ข่าวสดออนไลน์, 2557) จะเห็นได้ว่าผลกระทบดังกล่าวก่อให้เกิดการสูญเสียที่เป็นรูปธรรมสามารถรับรู้ได้ชัดเจน แต่ในขณะที่เดียวกันสิ่งที่ป็นทรัพยากรอันมีคุณค่าอยู่ในรูปของภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมการทำนาซึ่งส่วนใหญ่เป็นนามธรรม โดยกระจายในภูมิภาคต่างๆ ก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน วิถีชาวนาไทยในอดีตเริ่มเลือนหาย หากไม่ให้ความใส่ใจความมีคุณค่า อัตลักษณ์ชาวนาไทยอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่าคงสูญหายได้เช่นเดียวกัน

จังหวัดปราจีนบุรีเป็นพื้นที่ที่มีการเชื่อมต่อกับภาคกลางและตะวันออกที่มีศักยภาพการผลิตข้าวไม่แพ้จังหวัดอื่นๆ ข้อมูลจากกรมการข้าวชี้ให้เห็นว่าจังหวัดปราจีนบุรีซึ่งมี 7 อำเภอ ได้แก่อำเภอเมือง บ้านสร้าง ประจันตคาม นาดี กบินทร์บุรี ศรีมหาโพธิ์ และศรีมโหสถ มีพื้นที่ปลูกข้าว 876,279 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 68 ของพื้นที่การเกษตร (กรมการข้าวออนไลน์, 2557) และเป็นพื้นที่ซึ่งมีความหลากหลายทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตของผู้คน ในอดีตเคยเป็นดินแดนที่มีความรุ่งเรืองและได้รับวัฒนธรรมหลากหลายกลุ่มผสมผสานกับวัฒนธรรมทวารวดีที่เคยรุ่งเรืองมาก่อน (จังหวัดปราจีนบุรี, 2557) มีพื้นที่ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติถือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเขตจังหวัดนครนายก ปราจีนบุรี และฉะเชิงเทรา, 2557) มีแหล่งธรรมชาติ ไร่นาสวนผสม สวนพฤกษศาสตร์ สวนผลไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพ และการทำเกษตรกรรมอื่นๆ การเดินทางใช้เวลาเพียงชั่วโมงเศษก็ถึงเป้าหมาย ประกอบกับแนวทางของจังหวัดปราจีนบุรีในการสร้างมูลค่าเพิ่มจากนาข้าวตามแนวทางธรรมชาติหรือเกษตรอินทรีย์ (ปัญญา ไร้อาณา : เกษตรกรชาวนาอำเภอนาดี, 2557) ซึ่งมีผลต่อการอนุรักษ์การทำนาและวิถีชีวิตชาวนาแบบดั้งเดิม รวมทั้งจังหวัดปราจีนบุรีมีพื้นที่ส่วนหนึ่งติดกับภูเขา ป่าไม้ สายน้ำตามธรรมชาติ มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีวิถีในการยังชีพจากทรัพยากรของชุมชนที่เป็นพื้นป่าตามบริบทของสภาพภูมิประเทศ ทำให้มีความรู้เกี่ยวกับต้นไม้ พืชสมุนไพร ฯลฯ ล้วนเป็นภูมิปัญญาควรแก่การรักษาและสร้างคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ชี้ให้เยาวชนและคนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญของวิถีชีวิตที่มากกว่านาข้าวที่เก็บเกี่ยวผลผลิต

ตามที่กล่าวมาข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญเป็นอาหารหลักของคนในประเทศ เป็นศูนย์รวมที่สะท้อนวิถีภูมิปัญญาและวิถีพัฒนาการของคนในชาติ ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรผู้ทำนาซึ่งถือว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติก็ยังมีประสบปัญหาความยากจนเป็นส่วนใหญ่ มีคุณภาพการใช้วิถีชีวิตที่ยังไม่สะดวกสบาย ไม่มั่นคงในอาชีพและการใช้ชีวิต ดังที่ได้รับทราบข่าวสารข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ตามวาระและโอกาส ซึ่งหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้พยายามในการพัฒนาระดับชาวนาให้มีวิถีที่ดีขึ้น คณะนักวิจัยเองเห็นความสำคัญและมีความตระหนักในการแสวงหาแนวทางเพื่อยกระดับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ทำให้เกิดคำถามว่าพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรีทุกวันนี้ชาวนามีวิถีชีวิตเป็นอย่างไร และมีความต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับตนเองอย่างไร หากจะสร้างสรรค์การทำนาแบบการทำธุรกิจจะมีแนวทางทำอะไรก่อนหลังอย่างไร ด้วยเหตุนี้จึงมีความสนใจในการค้นหาวถีชีวิตและสถานการณ์จากผืนนาในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรีว่าเป็นอย่างไร และความต้องการที่จะยกระดับการดำเนินชีวิตชาวนาต่อไปในอนาคตเป็นอย่างไร และหากใช้แนวคิดเชิงสร้างสรรค์จะมีอะไรเป็นเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องบ้าง และแนวทางควรจะทำอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ และภูมิปัญญาในการทำนาข้าวในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี
2. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและความต้องการการยกระดับวิถีชีวิตด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ พื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี
3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคการขับเคลื่อนด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์
4. เพื่อเสนอแนวทางการยกระดับ วิถีชีวิตชาวนาพื้นที่ จังหวัดปราจีนบุรี

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) หมายถึง แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่

วิถีชีวิต (Life Style) หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนทีพิจารณาจากบทบาท หน้าที่ มีการแสดงออกภายใต้เงื่อนไข ข้อตกลงและความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน

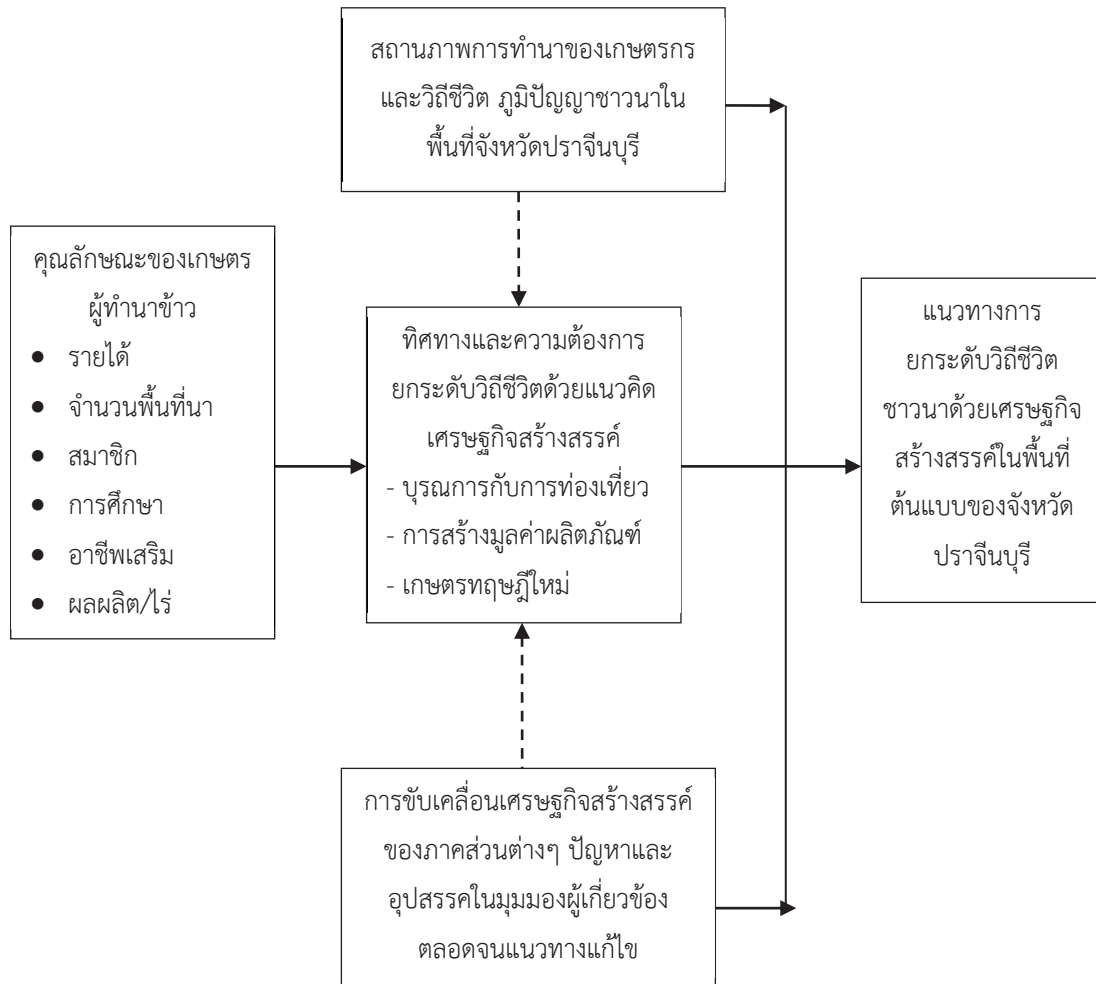
ชาวนาไทย (Thai Farmer) หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรทำนาข้าว

การยกระดับ (Enhance) หมายถึง การทำให้ดีขึ้น พัฒนาขึ้น

คุณภาพชีวิต (Quality of Life) หมายถึง การมีชีวิตที่ไม่เป็นภาระ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความเพียบพร้อมดำรงสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและการทำเกษตรกรรมนาข้าว แนวคิดเกี่ยวกับการยกระดับหรือการพัฒนา รวมทั้งการศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดการจัดการเชิงธุรกิจ ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดมุมมองที่ใช้ในการขับเคลื่อนที่จะเป็นประโยชน์กับชาวนาในพื้นที่ และมีศึกษาบริบทพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรีเพื่อทำให้การวิเคราะห์หมีเหตุผลที่มีผลที่เหมาะสมซึ่งผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาได้ดังนี้

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ที่เป็นการบูรณาการระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เข้าด้วยกัน กล่าวคือในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้ใช้วิธีการแจกแบบสอบถาม (Questionnaires) ให้กับเกษตรกรชาวนา ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพได้ทำการรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งทำการสนทนากลุ่มย่อย (Small Group Discussion) โดยมีรายละเอียดดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ : ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ชาวนาในพื้นที่จังหวัดปราจีน 400 ตัวอย่าง ด้วยการใช้สูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % กระจายในอำเภอต่างๆ โดยอาศัยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) โดยการเลือกตัวอย่างตามพื้นที่และเทียบสัดส่วน เพื่อหาขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมในแต่ละอำเภอ และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก (Convenience Sampling) ในแต่ละอำเภอตามจำนวนที่เทียบสัดส่วน ใน 7 อำเภอดังตารางที่ 3.1 ข้อมูลที่ได้รับกลับคืนมาและมีความสมบูรณ์จำนวน 400 ตัวอย่างคิดเป็นร้อยละ 100

ตารางที่ 2 การกระจายจำนวนตัวอย่างในอำเภอต่างๆ

ลำดับที่	อำเภอ	จำนวนเกษตรกรผู้ทำนาทั้งหมด	จำนวนเกษตรกรผู้ทำนาที่เป็นตัวอย่าง	หมายเหตุ
1	กบินทร์บุรี	11,184	139	
2	นาดี	3,314	41	มากกว่าสองครั้ง
3	บ้านสร้าง	4,205	52	
4	ประจันตคาม	4,655	57	
5	เมืองปราจีนบุรี	3,361	42	การดำเนินการมากกว่าสองครั้ง
6	ศรีมโหสถ	1,754	22	
7	ศรีมหาโพธิ์	3,786	47	
	ยอดรวม	32,259	400	

ที่มา: ดัดแปลงข้อมูลทะเบียนเกษตรกรผู้ทำนาทุกตำบลทุกอำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัด, 2558

เครื่องมือสำหรับวิจัยเชิงปริมาณ ได้ใช้แบบสอบถาม ที่แบ่งออกเป็น 4 ส่วน สถิติที่ใช้หาคุณภาพของแบบ สอบถามใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งผลการทดสอบความเชื่อมั่น = 0.906 แบบสอบถามมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะของเกษตรกรผู้ทำนาข้าว
- ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตและทิศทางการทำนา
- ส่วนที่ 3 ความต้องการสร้างสรรคการยกระดับวิถีชีวิต
- ส่วนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคการยกระดับด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

การวิจัยเชิงคุณภาพ : ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ใช้ในการศึกษาคือบุคคลากรของ สำนักงานส่งเสริมการเกษตรระดับจังหวัดและอำเภอ ศูนย์วิจัยข้าวประจำจังหวัดปราจีน กรมการข้าว บุคคลากรจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการเกษตรและเศรษฐกิจ และชาวนาที่ต้องการยกระดับวิถีชีวิตด้วยเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จำนวน 30 รายดังนี้

สำนักงานเกษตรจังหวัดและอำเภอ	10 ราย
กรมการข้าว	4 ราย
องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	5 ราย
เกษตรกรผู้ทำนา	7 ราย
นักวิชาการและผู้มีประสบการณ์ในการสร้างสรรค์ชุมชน	4 ราย

เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation Check) ด้วยการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่งแบบไขว้ไปไขว้มา ทั้งจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากข้อมูลเอกสาร หลักฐาน หลักการ ทฤษฎี ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย พิจารณาถึง ความเที่ยงตรง และความคล้ายของข้อมูล เพื่อให้ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ มีความถูกต้อง สมบูรณ์ ครบถ้วนและมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด

การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล งานชิ้นนี้มีการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดย 1) เริ่มต้นด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำนาในพื้นที่ปราจีนบุรีเพื่อเห็นสถานการณ์ภาพรวม รูปแบบการทำนาและวิถีชีวิต ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำนา และใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการถอดข้อความนำมาให้รหัสตามประเด็นที่สนใจ วิเคราะห์สังเคราะห์ตีความ และนำมาร้อยเรียงเสนอข้อมูลอยู่ในรูปรายงานในเชิงพรรณนาความ (Descriptive Approach) รวมทั้งนำมาทำการจัดกลุ่มข้อมูล 2) นำกลุ่มข้อมูลจาก 1 ไปสร้างประเด็นในการศึกษาด้วยวิธีการเชิงปริมาณจาก

เกษตรกรผู้ทำนาถึงวิถีชีวิต ความต้องการยกระดับวิถีชีวิตเชิงสร้างสรรค์ด้วยการเพิ่มมูลค่า การใช้ทฤษฎีใหม่และนำการท่องเที่ยวมาประยุกต์ โดยวิเคราะห์ด้วยค่าสถิติ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า T-Test และ F-Test 3) ใช้ข้อมูลจากการศึกษาในข้อ 2 เป็นฐานในการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้องถึง ปัญหา อุปสรรคและหาแนวทาง เพื่อยกระดับวิถีชีวิตในเชิงสร้างสรรค์ โดยวิเคราะห์ที่ความและนำมาเรียบเรียงเสนอข้อมูลอยู่ในรูปรายงานในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1) **สถานการณ์และภูมิปัญญาการทำนาพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี**พบว่าชาวนากระจายทั่วไป มีแม่น้ำปราจีนและบางปะกงไหลผ่าน การทำนาข้าวเหมาะสมในพื้นที่ตอนกลางและปลายน้ำ ได้แก่อำเภอ.กบินทร์บุรี ศรีศรีมหาโพธิ์ ประจันตคาม บ้านสร้างและอำเภอมือง (ข้อมูลจังหวัดปราจีนบุรี ออนไลน์,2558) โดยข้าวเป็นพืชที่ปลูกมากที่สุดได้แก่ข้าวนาปี มีเกษตรกรผู้ทำนาจำนวนทั้งสิ้น 32,259 ครัวเรือน (สำนักงานเกษตรจังหวัดปราจีนบุรี,2558) พื้นที่ปลูกข้าวนาปีจำนวน 523,978 ไร่ ข้าวนาปรังจำนวน 147,439 ไร่ อำเภอทำนามากที่สุดคือกบินทร์บุรี รองลงมาได้แก่ อำเภอนาดี ประจันตคาม และบ้านสร้าง ตามลำดับ (ข้อมูลจังหวัดปราจีนบุรี ออนไลน์,2558) ภูมิปัญญาในการทำนาที่คงมีความสำคัญของชาวนาปราจีนคือพิธีสู่ขวัญข้าว เรียกขวัญแม่โพสพ เพื่อเป็นสิริมงคลกับผู้ปลูกข้าว

2) **วิถีชีวิตและความต้องการในการยกระดับด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์** พบว่าชาวนาเป็นผู้ที่มีพื้นที่นามากกว่า 11 ไร่ขึ้นไป เป็นนาของตนเองร้อยละ 46.75 มีสมาชิกในครอบครัวน้อยกว่า 5 คน เป็นคนปราจีนบุรีมาแต่กำเนิด ส่วนใหญ่มีวิถีการทำงานอาชีพอื่นเสริมด้วย ร้อยละ 71.25 พบมากในอำเภอประจันตคามและกบินทร์บุรีร้อยละ 87.72 และ 80.58 อาชีพเสริมที่หลักคือการทำไร่ ทำสวน รองลงมาคือ การรับจ้างในภาคเอกชน การทำนามีจุดมุ่งหมายทั้งเพื่อขายและบริโภคเองร้อยละ 64.75 และเพื่อขายอย่างเดียวร้อยละ 16 วิถีในการทำนามีลักษณะแบบผสมผสานคือการใช้แรงงานคนบวกกับเครื่องจักรร้อยละ 80.5 ใช้เครื่องจักรอย่างเดียวร้อยละ 14.25 และแบบดั้งเดิมเลยร้อยละ 5 เท่านั้น ซึ่งพบในอำเภอนาดี กบินทร์บุรี และศรีมหาโพธิ์ ชาวนาที่มีประสบการณ์มากกว่า 20 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ใช้เวลาอยู่กับนาในช่วงเช้าและช่วงเย็น ร้อยละ 44.25 มีการลงบันทึกการรับ-จ่ายของการทำนาพอกับผู้ที่ไม่ลงบันทึกจำนวนร้อยละ 54 และ 46 จุดเด่นของอาชีพนี้คือความภาคภูมิใจในอาชีพของตนเองร้อยละ 61.0 พบมากในอำเภอศรีมหาโพธิ์ สูงสุด รองลงมาได้แก่อำเภอมือง กบินทร์บุรี นาดีและเป็นอาชีพที่มีความเป็นอิสระสูง ได้สัมผัสกับธรรมชาติ และเป็นภูมิปัญญาของบรรพชนที่มีมาแต่ดั้งเดิม แต่ยังขาดความมั่นใจในการสืบทอดอาชีพ มีการเตรียมการเอาไว้แล้วเพียงร้อยละ 28.25

สำหรับความต้องการของชาวนาต่อการยกระดับวิถีชีวิตพบว่าชาวนาเชื่อว่าการจะทำให้วิถีชีวิตดีขึ้นคือการใช้ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ด้วยการปลูกพืชที่มีความหลากหลายชนิดตามบริบทของพื้นที่ ส่วนความต้องการกิจกรรมหลักๆ เพื่อเป็นแนวทางในการยกระดับโดยใช้การท่องเที่ยวขับเคลื่อน พบว่าชาวนาต้องการยกระดับด้านทรัพยากรมนุษย์เป็นอันดับแรก เพราะต้องการให้สมาชิกของชุมชนทำหน้าที่การเป็นเจ้าบ้านที่ดีและมีความสุข เห็นคุณค่าในความเป็นเกษตรกรผู้ทำนา ภูมิใจในชุมชน ทุกคนต้องรู้จักหวงแหนพื้นที่ส่วนรวมเหมือนบ้านของตนเองและต้องตระหนักในการดูแลชุมชนให้มีความปลอดภัย ด้านการผลิตต้องการรักษาพิธีกรรมดั้งเดิมให้อยู่คู่เมืองปราจีนบุรี ผลผลิตมีคุณภาพ มีความสะอาด ถูกปาก ปลอดภัย และต้องการที่หลีกเลี่ยงสารเคมี

ตารางที่ 3 ความต้องการสร้างสรรค์เพื่อยกระดับวิถีชีวิตโดยรวม

ความต้องการสร้างสรรค์เพื่อยกระดับฯ	\bar{x}	S.D.	อันดับ
การทำนาแบบดั้งเดิมปลอดสารพิษใช้แรงงานคนและสัตว์เท่านั้น	3.14	1.34	18
.การทำนามีวิถีแบบผสมผสานใช้ทั้งแรงงานคนและเครื่องจักร	4.13	0.89	9
การทำนามผสมกับทำการเกษตรประเภทอื่นควบคู่ไปด้วย	3.93	1.00	12
การทำนาได้ข้าวที่มีคุณภาพ (สะอาด ถูกปาก ปลอดภัย)	4.38	0.99	4
อยากให้พิธีกรรมการทำนาแบบดั้งเดิมคงอยู่กับปราจีน	4.46	0.82	3
การทำนาโดยมีการรวมกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน ขายผลิตภัณฑ์ข้าวเอง ภายใต้อตราห์ของกลุ่ม	3.63	1.29	16
การทำนาที่ทำให้ได้ข้าวซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่	4.12	1.04	10

ความต้องการสร้างสรรค์เพื่อยกระดับฯ	\bar{x}	S.D.	อันดับ
การทำมาแล้วสามารถขายข้าวสารได้เองโดยตรง	4.22	1.06	7
ผสมผสานการทำงานกับการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ภูมิ ปัญญาแบบดั้งเดิม	3.68	1.11	15
ยกระดับวิถีชีวิตด้วยการทำนาที่ใช้ต้นทุนการทำนาที่ต่ำ แม้ได้ข้าวคุณภาพไม่ดี	3.19	1.34	14
การทำนาที่มีวิถีของการจัดทำบัญชีรายรับและรายจ่ายของนาที่ชัดเจน	3.83	1.11	13
การทำนาที่อาศัยวิถีธรรมชาติ ไม่ใช้สารเคมีใด	4.04	1.09	11
อยากให้มีการรวมกลุ่มแบบ Cluster เพื่อการผลิต	4.17	0.89	8
รับช่วงการใช้วิถีชีวิตการทำนาข้าวต่อจากบรรพบุรุษ	3.55	1.24	17
คนในชุมชนช่วยกันดูแลพื้นที่ให้มีความสะอาดปลอดภัย	4.36	0.81	5
ทุกคนในชุมชนช่วยกันดูแลพื้นที่ให้มีความสวยงาม ร่มรื่น มีสีสน	4.30	0.93	6
อยากให้ทุกคนในชุมชนหวงแหนพื้นที่ส่วนรวมร่วมกันเหมือนบ้านของตนเอง	4.51	0.76	2
อยากให้ทุกคนในชุมชนทำหน้าที่ของการเป็นเจ้าภาพที่ดีและมีความภูมิใจในคุณค่าของชุมชน ภูมิใจในความเป็นเกษตรกรผู้ทำนา	4.58	0.76	1

3) ปัญหาและอุปสรรคในการทำนาที่พบคือเรื่องน้ำ,ราคาข้าวและเงินทุน สำหรับปัญหาในการยกระดับด้วยแนวคิดสร้างสรรค์ที่พบคือ ขาดการค้นหาคำว่าเป็นตัวตนและภูมิปัญญาที่สะท้อนอัตลักษณ์ การวางแผน บุรณการทรัพยากร การมีส่วนร่วมในชุมชน และวิธีการหารายได้เข้าชุมชน

4) แนวทางการยกระดับวิถีชีวิต สามารถดำเนินการได้ดังนี้ การค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชน ประชาสัมพันธ์สู่ภายนอก และกำหนดการดำเนินงานให้ทุกคนมีส่วนร่วม อีกทั้งมีการจัดการโดยคณะกรรมการ และจัดงบประมาณด้วยความโปร่งใสอย่างต่อเนื่องตามผังความคิด เพื่อยกการดำรงชีวิตของเกษตรกรผู้ทำนาสู่ความยั่งยืน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาคุณลักษณะพื้นฐานชาวนาพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรีเพศชายกับหญิงแทบไม่มีความแตกต่างกันเนื่องจากอาชีพการทำนาจะทำแบบครอบครัว สามมี ภรรยาจะไปด้วยกัน มีช่วงอายุ 30 ปีขึ้นไปเกาะกลุ่ม 30-60 ปีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีมีที่นา เกาะกลุ่มอยู่ที่ 11-30 ไร่ และมีที่นาเป็นของตนเอง มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคกลาง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (2553) เรื่อง วิถีชีวิตชาวนาภาคกลาง โจทย์ใหม่ภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลง และการศึกษาของ สุพัตตา โอทาศรี, (2554) เรื่อง การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทย : กรณีศึกษาชาวนาจังหวัดลพบุรี เช่นเดียวกับในประเด็นอื่น การมีสมาชิกในครัวเรือนที่ส่วนใหญ่ไม่เกิน 5 คน รวมทั้งวัตถุประสงค์ของการทำนาที่พบว่าส่วนใหญ่ทำเพื่อขาย รวมทั้งประสบการณ์ในการทำนามีมายาวนานมากกว่า 20 ปี สำหรับการศึกษาถึงความเป็นเจ้าของที่ดินที่เกษตรกรผู้ทำนาส่วนหนึ่งไม่มีที่นาเป็นของตนเอง แต่มีการเช่ากันมาเป็นระยะเวลาที่นาน ซึ่งในบางรายมีการจ่ายค่าเช่านาโดยการแบ่งผลผลิตคือข้าวเปลือกตามที่ตกลงกัน ถึงแม้คนกลุ่มนี้อาจไม่มากเท่ากับชาวนาไทยในภาคกลางที่เกือบครึ่งหนึ่งไม่มีที่นาเป็นของตนเอง แต่จากสภาพดังกล่าวเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อทิศทางการทำนาในอนาคต เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปค่อนข้างมากทำให้ชาวนาไม่สามารถแบกรับภาระได้ อย่างในกรณีที่ดินนโยบายของรัฐการส่งเสริมการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมทำให้มีการก่อตั้งนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ ส่งผลให้ราคาที่ดินสูงขึ้น ชาวนาส่วนนี้ไม่สามารถหาซื้อที่เป็นของตนเองได้ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการสืบทอดอาชีพและทิศทางการทำนาต่อไปโดยมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของปัฐถากรสร้อยสูงเนิน (2555) ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การผลิตข้าวและความต้องการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรผู้ทำนา ในตำบลเมืองเก่า อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี อย่างไรก็ตามหากพิจารณาอาชีพเสริมของกลุ่มเกษตรกรผู้ทำนาพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรีจะเห็นว่า มีเปอร์เซ็นต์สูงถึงร้อยละ 71.25 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าอาชีพการทำนาไม่ได้เป็นวัตถุประสงค์หลักเพื่อขาย แต่ทำเพราะข้าวคืออาหารที่เก็บไว้บริโภคเหลือจึงขาย มีที่ทำเพื่อการขายอย่างเดียวเพียงร้อยละ 19.25 และส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่นาทางตอนใต้ของจังหวัด ด้วยเหตุนี้เกษตรกรผู้ทำนาในพื้นที่จังหวัดปราจีนจำนวนมากจึงบอกว่าจะทำนาไปเรื่อยๆจนกว่าจะทำไม่ไหวถึงแม้จะไม่แน่ใจในเรื่องการสืบทอดทาง

อาชีพก็ตาม แต่อาชีพนี้เป็นอาชีพที่สืบทอดกันมาทั้งในเรื่องที่ดินและภูมิปัญญาถึงแม้จะได้ผลผลิตไม่มากก็ตามด้วยสภาพพื้นที่ซึ่งเป็นดินเปรี้ยวและเป็นที่ลาดรวมทั้งระบบการทำนาที่ต้องอาศัยน้ำจากธรรมชาติ ในบางปีสภาพธรรมชาติส่งผลกระทบมาก เช่น สภาวะแล้ง น้ำท่วม และโดนรบกวนจากแล้ง เหล่านี้ก็มีผลต่ออาชีพการทำนา

ผลจากการที่เกษตรกรผู้ทำนาไม่ได้ยึดอาชีพการทำนาเพื่อสร้างรายได้หลักอย่างเดียว ทักษะจากการใช้บริบทของพื้นที่และทรัพยากรที่มีเป็นปัจจัยผลักดันให้เกษตรกรผู้ทำนาใช้ภูมิปัญญาในการมีชีวิตที่ดีขึ้นด้วยการยึดอาชีพเสริมในลักษณะต่างๆ โดยส่วนใหญ่ก็คงมีความเกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรสอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคกลาง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,(2553) เรื่อง วิถีชีวิตชาวนาภาคกลาง โจทย์ใหม่ภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลง แต่ส่วนหนึ่งชาวนาพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรีได้มีอาชีพเสริมด้วยการรับจ้างในภาคเอกชนทั้งนี้เนื่องจากในพื้นที่มีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมกลุ่มคนรุ่นใหม่จึงหันไปยึดอาชีพหลักในภาคอุตสาหกรรมและมีอาชีพทำนาไปด้วยเพราะเป็นที่ดินของตนเอง อาชีพเสริมของเกษตรกรผู้ทำนาในพื้นที่ถือได้ว่าเป็นการใช้ทุนชุมชนที่มีเพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้มีความเข้มแข็งและเกิดความยั่งยืน เช่น การทำสวนไม้ ทำหัตถกรรมจากวัสดุที่มีในชุมชนเป็นข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือน ปริมาณเหลือเพื่อก็นำมาขายเพื่อแลกกับรายได้ในการใช้เพื่อการยังชีพด้านอื่นๆ ภูมิปัญญาในการสกัดสารหอมจากไม้กฤษณา ซึ่งเป็นไม้ที่ขึ้นในพื้นที่อุทยานป่าเขาใหญ่ เกษตรกรผู้ทำนาสามารถต่อยอดจากทักษะการหาของป่ามาดำเนินการเพาะปลูกในพื้นที่ของตนเองเพื่อไม่ผิดกฎหมายและกลายเป็นอาชีพเสริมที่มีคุณภาพ การใช้ภูมิปัญญาที่ตกทอดจากบรรพบุรุษในเรื่องของการใช้สมุนไพรไทยของเกษตรกรชุมชนคงยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงการเกษตรเพื่อการเรียนรู้ที่มีชื่อเสียงเป็นต้น

ภูมิปัญญาเหล่านี้ล้วนมีลักษณะเฉพาะพื้นที่ตามบริบทและทุนชุมชนที่มี หากพิจารณาพื้นที่ที่จะเห็นว่าติดกับอุทยานเขาใหญ่ คนในพื้นที่จึงมีทักษะในเรื่องของการดำรงชีพอยู่ป่า และมีองค์ความรู้กับพื้นที่ป่าและชนิดของพืชและการดูแลรักษาอย่างดีถือเป็นการสร้างสรรค์อาชีพจากทุนชุมชนของพื้นที่ที่มีมาสร้างมูลค่าเพิ่มซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของเอกรินทร์ สีมหาศาลและคณะ, (2557) ในหัวข้อปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ที่มองว่าการเปลี่ยนแปลงในชุมชนขึ้นอยู่กับกระบวนการคิดที่ทำให้เกิดการค้นพบ การประดิษฐ์ การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม โดยการประดิษฐ์เป็นการนำความรู้และสิ่งที่มีอยู่ทำให้เกิดสิ่งใหม่ นอกจากนั้นจะเห็นว่าการประกอบอาชีพเสริม เพื่อให้วิถีชีวิตที่ดีขึ้นของเกษตรกรผู้ทำนาพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรีถือว่าสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการยกระดับหรือการพัฒนา (กรมการค้าภายใน, 2557) กล่าวว่าการพัฒนาหรือการยกระดับสิ่งใดนั้นถือเป็นการทำให้สิ่งนั้นมีคุณค่าหรือมูลค่า มีความเจริญกว่าเดิมและหากทำให้การพัฒนามีความยั่งยืนถือได้ว่าเป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรและเป็นไปตามแนวพระราชดำริด้านการพัฒนาที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานแก่เกษตรกรถึงวิธีการพัฒนาดังนี้

“... การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศของภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยาภูมิประเทศของสังคมวิทยาคือ นิสัยใจคอคนเราจะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่า เขาต้องการอะไรจริงๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...” (ออนไลน์เกษตรกรพอเพียง,2557)

ดังนั้นการจะพัฒนาหรือยกระดับวิถีชีวิตชาวนาจึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ควรมองว่าทิศทางที่เขายากพัฒนาหรืออยากยกระดับจริงๆว่าเป็นแบบไหน ตามที่ราชบัณฑิตยสถานกล่าวถึงความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าประกอบด้วยแนวคิดอย่างน้อย 3 ประการกล่าวคือ 1) การพัฒนาควรเป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ ซึ่งอาจเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และความต้องการที่มีมาตรฐานที่ดีกว่าเดิม 2) การพัฒนาควรมองถึงระบบสภาพแวดล้อมที่มีขีดจำกัดในการใช้และมีขีดจำกัดในการรองรับของเสีย และ 3)ความยั่งยืนจะเกิดไม่ได้หากการพัฒนาไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้การพิจารณาถึงสิ่งที่ชุมชนต้องการและเป็นทิศทางที่ชุมชนหรือเกษตรกรผู้ทำนากำหนดจึงมีความสำคัญและมีความหมายมาก

ความต้องการและทิศทางการยกระดับวิถีชีวิต การพัฒนาหรือยกระดับวิถีชีวิตชาวนาจึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ควรมองว่าทิศทางที่เขายากพัฒนาหรืออยากยกระดับจริงๆเป็นแบบไหน เป็นสิ่งที่เราไม่ควรหัดเหยียดแต่ต้องเป็นสิ่งที่เขามีความสนใจ ถนัดและมีความคุ้นเคยมากที่สุด ซึ่งผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรผู้ทำนากลุ่มนี้เห็นควรในการใช้ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เชื่อว่าทำให้สามารถยกระดับความเป็นอยู่ที่ดีได้ เหตุที่เป็นอย่างนี้เพราะเกษตรกรผู้ทำนาเหล่านี้เป็นกลุ่มที่ทำนาบนพื้นฐานที่เป็นที่ดินของตนเอง และทำไร่ทำสวนอย่างอื่นเสริมด้วยนั้น ถือได้ว่าเป็นแนวปฏิบัติที่มีความสอดคล้องกับปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ (มูลนิธิชัยพัฒนา,2557) ที่มีการแบ่งพื้นที่ในการดำเนินการทางการเกษตรลักษณะผสมผสาน เพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงและเป็นการเพิ่มรายได้จากพืชผลอย่างอื่นนอกเหนือการทำนาข้าว ที่สำคัญข้อค้นพบจะเห็นว่าสภาพภูมิประเทศพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรีการทำนาเป็นวิธีการอาศัยแหล่งน้ำจากธรรมชาติ และมีปัญหาหลักคือเรื่องแหล่งน้ำซึ่งเกษตรกรผู้ทำนาส่วนใหญ่มองว่าเป็นปัญหาหลัก

ซึ่งตามแนวคิดของการเกิดการเกิดเกษตรทฤษฎีใหม่เกิดจากปัญหาหลักของเกษตรกรในอดีตจนถึงปัจจุบันที่สำคัญคือการขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรมโดยเฉพาะเขตพื้นที่ที่อาศัยน้ำฝน สอดคล้องกับข้อค้นพบที่ว่าจังหวัดปราจีนบุรีเป็นพื้นที่ที่มีการทำนาข้าวที่อาศัยน้ำฝน การทำนาส่วนใหญ่ทำได้ปีละครั้งในช่วงฤดูฝนเท่านั้นและมีความเสี่ยงกับความเสียหายอันเนื่องจากความแปรปรวนของดินฟ้า อากาศและฝนทั้งช่วง ซึ่งเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวคิดที่ช่วยให้ประชาชนพออยู่พอกินไม่อดอยากตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหน้าแล้งสามารถนำน้ำที่เก็บกักไว้ในสระมาปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อยเช่นถั่วต่างได้โดยไม่ต้องอาศัยชลประทาน ในกรณีเกิดอุทกภัยก็สามารถฟื้นตัวและช่วยตัวเองในระดับหนึ่งโดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นมากนัก ด้วยเหตุนี้ชาวนาพื้นที่จังหวัดปราจีนจึงอยากใช้แนวคิดนี้มาใช้เพื่อทำให้วิถีชีวิตยกระดับจากที่เป็นอยู่

การใช้แนวคิดตามหน้าที่ทางธุรกิจศึกษาความต้องการของชาวนาในการยกระดับวิถีชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ พบว่าเกษตรกรผู้ทำนามีความต้องการยกระดับด้านคนในชุมชนมาเป็นอันดับแรก รองลงมาได้แก่การผลิต การตลาดและการเงิน โดยคุณลักษณะคนที่จะยกระดับบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและทรัพยากรชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเป็นตัวขับเคลื่อน พบว่าคนในชุมชนควรทำหน้าที่ของการเป็นเจ้าภาพที่ดี มีความภูมิใจในคุณค่าของชุมชนและภูมิใจในความเป็นเกษตรกรผู้ทำนา นอกจากนั้นทุกคนในชุมชนมีความห่วงใยกันซึ่งกันและกันส่วนรวมเหมือนกับบ้านของตนเองซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานของการให้บริการที่ดี การดำเนินกิจกรรมใดก็ตามจะทำได้ดีมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่ผู้ให้บริการจะต้องมีความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งนั้นอย่างเต็มที่ที่สำคัญความมั่นใจในการนำเสนอสิ่งใดก็ตามจะกระทำได้ดี ผู้ที่นำเสนอจะต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาสิ่งนั้นและเกิดความมั่นใจก็จะทำให้งานออกมามีความสอดคล้องกับแนวคิดในด้านการสื่อสาร ที่กล่าวไว้ว่าการสื่อสารที่ดีต้องมีความชัดเจนในองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทุกประเด็นทั้งผู้ที่เราต้องการสื่อ เนื้อหาที่จะสื่อ ช่องทางที่ใช้ในการสื่อและตัวผู้สื่อเองที่จะต้องเข้าใจเนื้อหาที่ชัดเจน นอกจากนี้เกษตรกรผู้ทำนามีความต้องการที่อยากสร้างสรรค์วิถีชีวิตด้วยการทำนาที่รักษาพิธีกรรมแบบดั้งเดิมให้คงอยู่คู่กับชุมชนและจังหวัดปราจีน ซึ่งจะเห็นว่าข้อค้นพบดังกล่าวจะมีความสอดคล้องตามการใช้แนวคิดสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนได้ผู้เกี่ยวข้องควรต้องสามารถบริหารจัดการทุนชุมชนทั้งที่เป็นทุนมนุษย์ ทุนสังคมที่เป็นภูมิปัญญาวัฒนธรรมสืบทอดกันมา สำหรับทางด้านการเงินและการบัญชีพบว่ายังไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร ซึ่งอาจสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการธุรกิจชุมชน หรือการศึกษาการบริหารจัดการธุรกิจระดับขนาดกลางและขนาดย่อมที่พบว่าส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการบันทึกข้อมูลทางการเงิน

อย่างไรก็ตามทำการศึกษาเชิงลึกถึงปัญหาที่ชาวนาสัมผัสและหากจะสร้างสรรค์ให้ดีขึ้นโดยใช้แนวคิดการสร้างสรรคจากฐานภูมิปัญญาและทุนของชุมชนที่มีอะไรที่ควรต้องได้รับการแก้ไขบ้างซึ่งผลการศึกษาพบว่าปัญหาที่มีอยู่ในขณะนี้คือเรื่องน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางในการยกระดับด้วยการใช้ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามที่กล่าวมาแล้ว ในด้านการสร้างสรรค์ปัญหาที่ประสบมีหลายประเด็นทั้งๆ ที่ภูมิปัญญาของชาวนาในพื้นที่มีในด้านต่างๆ แต่ประเด็นหลักที่เป็นปัญหาสำคัญคือการค้นหาตัวตนของชุมชนเกษตรผู้ทำนาให้ได้ว่ามีอะไรเป็นจุดเด่นแตกต่างจากที่อื่นอย่างไรให้ได้ เหมือนการดำเนินธุรกิจอะไรก็ตามสิ่งแรกผู้ประกอบการต้องรู้ว่าตัวเองจะขายอะไร แตกต่างจากของคนอื่นอย่างไรหรือมีดีอย่างไรนั่นเอง นอกจากนั้นการจัดทำแผนควรมีทิศทางที่ชัดเจนและมองเชิงบูรณาการบนพื้นฐานทุนที่มีซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของประมาณ เทพสงเคราะห์ และคณะ (2556) เรื่องการจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และงานของ ประทีป พิษทองกลางและอภิรยา นามวงศ์พรหม (2556) เรื่องรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มผู้ผลิตโคบาลันนา ชุมชนเมืองสารท อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ทางจังหวัดควรให้ความสำคัญกับความต้องการของเกษตรกรเพื่อวางแผนการดำเนินงานให้ความช่วยเหลือเกิดผลกับชาวนาโดยตรง
2. การส่งเสริมเกษตรกรในจังหวัดควรได้ด้วยการนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการยกระดับวิถีชีวิตอย่างจริงจัง โดยสำรวจความชัดเจนของชาวนาที่มีความสนใจ สนใจ สร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือเริ่มแรก รวมทั้งสามารถกำหนดกลุ่มการผลิตเป็น Cluster เดียวกันและสร้างสรรค์ขับเคลื่อนด้วยการท่องเที่ยว
3. นำประเด็นปัญหาในกระบวนการทำนา พิจารณาให้ช่วยเหลือเร่งด่วนจริงจัง โดยเฉพาะชาวนาพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี เป็นผู้ที่มีความรักในอาชีพการทำนาให้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นด้วยการเสริมสร้างให้ผลผลิตมีมูลค่าเพิ่มขึ้น หรือจะสามารถลดต้นทุนในการดำเนินเรื่องใดได้บ้าง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

1. ศึกษาวิจัยโดยการลงพื้นที่ทดลองปฏิบัติร่วมกับเกษตรกรผู้ทำนา ผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่นำร่องตามแนวทางที่เสนอแนะในบทที่ 4

2. ศึกษาค้นหาจุดเด่นเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวมีรูปธรรมชัดเจนของทุกอำเภอ เพื่อการต่อยอดอาชีพชาวนา
3. ศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จของพื้นที่ซึ่งมีการสร้างสรรค์แล้วประสบความสำเร็จมาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในแต่ละชุมชนตามบริบทที่มี

เอกสารอ้างอิง

- กรมการข้าว. (2557). “ความรู้เรื่องข้าว”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.kkn-rsc.ricethailand.go.th/rice/>. [28 กันยายน 2557]
- กรมการข้าว. (2557). ข้าวแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมไทย. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพมหานคร.
- กรมการข้าว. (2557). นโยบาย “3 Smarts: องค์กร บุคคลากร และงาน “ฝันผลิตข้าวให้มีประสิทธิภาพชาวนามีรายได้มั่นคงพอเพียง, วารสารกรมการข้าว ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม 2557.
- กรมการค้าภายใน. (2557). “บทความการพัฒนาหรือการยกระดับเกษตรกรไทย”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.dit.go.th>. [สิงหาคม 2557]
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานนครนายก. (2557). “ที่เที่ยว-10ที่เที่ยวนำเมืองปราจีนบุรี”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.painaidii.com/diary/diary-detail/001108/lang/th/>. [กันยายน 2557]
- กัญเกียรติ สร้อยทอง. (2552). การส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนาการผลิตข้าว. สำนักส่งเสริมการผลิตข้าว. กรมข้าว. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพมหานคร.
- เกษตรพอเพียง. (2557). “ข้อมูลการทำงาน”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.kasetporpeang.com>. [ตุลาคม 2557]
- ข้อมูลจังหวัดปราจีนบุรี. (2557). “ข้อมูลทั่วไปจังหวัดปราจีนบุรี”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.prachinburi.go.th>. [กันยายน 2557]
- ข่าวสดออนไลน์. (2557). “แนวโน้มอนาคตไทย-กับอาชีพเกษตรกร”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.khosod.co.th>. [กันยายน 2557]
- ประทีป พิษทองกลาง และอภิรียา นามวงศ์พรหม. (2556). “รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มผู้ผลิตโคกล้านนา ชุมชนเมืองสารท อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”. วารสารการพัฒนารัฐบาลและคุณภาพชีวิต 1(3): 129-139 (2556). คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประมาณ เทพสงเคราะห์ และคณะ. (2556). “การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”. วารสารพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน 2556.
- ปัญญา โรฐาน. เกษตรกรอำเภอชาติ. สัมภาษณ์. 17 ตุลาคม 2557.
- ปัฐภากร สร้อยสูงเนิน. (2555). “การผลิตข้าวและความต้องการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรผู้ทำนาในตำบลเมืองเก่า อำเภอภินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี”. วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรบัณฑิต, สาขาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช กรุงเทพมหานคร.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2557). “การพัฒนาที่ยั่งยืน”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.chaipat.or.th/>. [ตุลาคม 2557]
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร. (2562). “มูลค่าส่งออกสินค้าเกษตร” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.qps3mocgoth/export/recode_expot_rank/repotasp [มิถุนายน, 2562]
- ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและพยากรณ์ทางการเกษตร (แม่โจ้โพล). (2557). “แนวโน้มอนาคตไทย...กับอาชีพเกษตรกร”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.khaosod.co.th/lifestyle/news_2023282 .[ตุลาคม 2557]
- สมาคมส่งออกข้าวไทย. (2557). “ข้อมูลการทำงานที่เปลี่ยนรูปแบบไป”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.tcdconnect.com>. [กันยายน 2557]
- สำนักงานเกษตรจังหวัดปราจีนบุรี. (2558). ทะเบียนเกษตรกรผู้ทำนาข้าว. จังหวัดปราจีนบุรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). “รายงานการศึกษาเบื้องต้นเศรษฐกิจสร้างสรรค์”.
- สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคกลาง. (2553). “รายงานการวิจัยเรื่องวิถีชีวิตชาวนาภาคกลาง: โจทย์ใหม่ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลง”. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร.
- สุพัตรา โอทาศรี. (2554). “การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทย: กรณีศึกษาชาวนาจังหวัดลพบุรี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.
- อาศิรา พนาราม. (2557). “ศิลปะบนนาข้าวเกษตรอินทรีย์ โรงการรณรงค์สร้างความเข้มแข็งใช้วิถีชาวนาไทย” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.TCDC.or.th/articles /business industry>. [กันยายน 2557]
- เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ. (2552). “ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน”. อักษรเจริญทัศน์.